

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

2. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยมีความมุ่งหมายย่อย ดังนี้

2.1 เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนก่อนและหลังเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียน

2.2 เพื่อเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนหลังเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนฯ กับเกณฑ์ที่กำหนด คือ มีคะแนนคุณธรรมร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม ขึ้นไป

2.3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนฯ

ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเสริม

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการจัดเตรียมข้อมูลเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเสริม ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เป็นเอกสารและบุคคล ประกอบด้วย

1.1 แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมา

ความหมาย หลักการพื้นฐาน แนวทางปฏิบัติ และแนวทางประยุกต์ใช้สู่การจัดการเรียนการสอน

1.2 แนวคิดโยนิโสมนสิการ ในประเด็นเกี่ยวกับความหมาย หน้าที่

ลักษณะวิธีคิดและแนวทางประยุกต์ใช้สู่การจัดการเรียนการสอน

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรเสริมและการพัฒนาหลักสูตรเสริม

ในประเด็นเกี่ยวกับ ความหมาย องค์ประกอบ และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเสริม

1.4 คุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็นของนักเรียนในยุคประชาคมอาเซียน

1.5 สภาพปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวังในการเสริมสร้างคุณธรรม

ของนักเรียนในยุคประชาคมอาเซียน ตามความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ครูประจำชั้น ครูพระ กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้บริหารสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การยกร่างหลักสูตรเสริม เป็นการร่างหลักสูตรเสริมและคู่มือการใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การพัฒนาร่างหลักสูตรเสริมและคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม

2. ตรวจสอบร่างหลักสูตรเสริมและคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม

3. ปรับปรุงร่างหลักสูตรเสริมและคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริม ในขั้นตอนนี้ นำร่างหลักสูตรเสริมไปทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโพนงามโคกวิทยาจารย์ เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริม

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรเสริม ในขั้นตอนนี้เป็นการรวบรวมผลจากการทดลองใช้หลักสูตรเสริม มาปรับปรุงให้ได้หลักสูตรเสริมที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

จากการสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวัง จากนั้นนำผลสภาพที่คาดหวังลบด้วยผลสภาพปัจจุบันเพื่อหาความสำคัญและความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียน (needs assessment) โดยผู้วิจัยเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย โดยวิธี Modified Priority Needs Index (PNI modified) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ความต้องการจำเป็นที่ยอมรับได้คือมีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับ .20 ขึ้นไป พบว่า ความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียน อยู่ระหว่าง .29 - .51 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. ผลการยกร่างหลักสูตรเสริม

2.1 ผลการยกร่างหลักสูตรเสริม ทำให้ได้องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม คือที่มาและความสำคัญของหลักสูตรเสริม หลักการของหลักสูตรเสริม จุดหมายของหลักสูตรเสริม ผลการเรียนรู้ โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล และองค์ประกอบของคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม คือ แนวคิดหลักการของหลักสูตรเสริม คำแนะนำสำหรับครูผู้สอน และบทบาทของครู คำแนะนำสำหรับผู้เรียนและบทบาทผู้เรียน องค์ประกอบของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ โครงสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้

2.2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตรเสริม หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีความเหมาะสมมาก คือ มีความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.20 - 4.80 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 3.51

2.3 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม คู่มือการใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีความเหมาะสมมาก คือ มีความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 3.80 - 4.20 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 3.51

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริม

3.1 นักเรียนมีคะแนนคุณธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะ และความสามัคคี หลังการเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 นักเรียนมีคุณธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะ และความสามัคคี หลังการเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.3 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ อยู่ในระดับมาก

4. ผลการปรับปรุงหลักสูตรเสริม มีประเด็นการปรับปรุงร่างหลักสูตรเสริมปรับปรุงในส่วนการจัดการเรียนการสอนในชั้นตอนที่ 4 การฝึกปฏิบัติตน ให้ฝึกปฏิบัติตนนอกเวลาเรียน ให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่วางไว้ในชั้นตอนที่ 3 และบันทึกผลในใบกิจกรรมที่ 5 บันทึกผลการปฏิบัติตน และสมุดบันทึกความดี และปรับปรุงใบกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ 1 การเสริมสร้างความตระหนักและพัฒนาคุณธรรมด้านความมีระเบียบวินัย หน่วยการเรียนรู้ 2 การเสริมสร้างความตระหนักและพัฒนาคุณธรรมด้านความรับผิดชอบ หน่วยการเรียนรู้ 3 การเสริมสร้างความตระหนักและพัฒนาคุณธรรมด้านความมีจิตสาธารณะ หน่วยการเรียนรู้ 4 การเสริมสร้างความตระหนักและพัฒนาคุณธรรมด้านความสามัคคี ให้น่าสนใจโดยมีการสื่อด้วยภาพสีที่สะดุดตา และการใช้ภาษาในการเขียนคำชี้แจง คำถามที่ชัดเจน ตรงประเด็นเพื่อให้นักเรียนเข้าใจตรงกัน

อภิปรายผล

จากการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีประเด็นนำสู่การอภิปรายผล 2 ประเด็น คือ ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมและผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริม ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมทำให้ได้องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม คือ ที่มาและความสำคัญของหลักสูตรเสริม หลักการของหลักสูตรเสริม จุดหมายของหลักสูตรเสริม ผลการเรียนรู้ โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล และองค์ประกอบของคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม คือ แนวคิดหลักการของหลักสูตรเสริม คำแนะนำสำหรับครูผู้สอน และบทบาทของครู คำแนะนำสำหรับผู้เรียนและบทบาทผู้เรียน องค์ประกอบของหลักสูตร คำชี้แจงแผนการจัดการเรียนรู้ โครงสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ เมื่อประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริม หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีความเหมาะสมมาก คือ มีความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 4.20 – 4.80 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 3.51 และเมื่อประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้หลักสูตรเสริม คู่มือการใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 มีความเหมาะสมมาก คือ มีความเหมาะสมอยู่ระหว่าง 3.80 – 4.20 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 3.51 ทั้งนี้เพราะในการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ได้มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด หลักการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้หลักสูตรเสริมที่มีความเหมาะสมดังคำกล่าวของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552, หน้า 3) ที่ว่าหลักสูตรเสริม เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงมีระยะเวลาในการใช้หลักสูตรไม่มากนัก เน้นการเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานในหน้าที่หรือพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนเฉพาะด้าน

และ Davis & Rimm (1994, p. 123) ที่กล่าวว่าหลักสูตรเสริม เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเด่น ที่ความหลากหลายของเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนที่สามารถพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนได้ และยังสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552, หน้า 2) ที่กล่าวว่าหลักสูตรต่างๆ จะมี องค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง คุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรประกอบด้วยความรู้ในเนื้อหาสาระ ทักษะกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดขั้นสูง และคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์ 2) เนื้อหาสาระ หมายถึง สาระการเรียนรู้ วิชาความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ ไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้มีความรู้ความสามารถตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ 3) การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการใช้หลักสูตรกับผู้เรียนในเชิงบูรณาการ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องดำเนินการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระต่างๆ ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้ง ทักษะในการเรียนรู้ มีกระบวนการคิดที่มีประสิทธิภาพและมีพฤติกรรมที่งดงาม 4) การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของผู้เรียน ภายหลังการจัดการเรียนรู้ การประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการประเมิน ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพงศ์ สุขมาตย์ (2553, หน้า 148-154) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วย ความตระหนักรู้ในตนเอง ความเมตตากรุณา และจิตสาธารณะ ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยองค์ประกอบ คือ หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐาน จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้และแนวการวัดและประเมินผล ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างความพร้อม การเสริมสร้างคุณลักษณะการคิด การเชื่อมโยง พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ คุณลักษณะความตระหนักรู้ ในตน ความเมตตากรุณา และจิตสาธารณะ เปลี่ยนแปลงไปหลังการทดลองสูงกว่า นักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อหลักสูตรในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พลวัต วุฒิประจักษ์ (2553, หน้า 142-150) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรรายวิชาจิตตปัญญาศึกษาสำหรับครู

เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ พบว่าผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานมีความสำคัญอย่างยิ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตของนักศึกษาครูโดยมีคุณลักษณะ ความตระหนักรู้ในตน ความเมตตา กรุณา จิตสาธารณะ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยทุกฝ่ายเห็นความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาโดยเฉพาะหน่วยผลิตและหน่วยงานผู้ใช้บัณฑิตครู ผลการพัฒนาได้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่มีหลักการ จิตตปัญญาศึกษา จุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตครูที่พึงประสงค์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สาระการเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การสงบนิ่ง โยคะ สุนทรียสนทนา สุนทรียศิลป์ การศึกษาชุมชน กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาหลักสูตร มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนแบบ และพัฒนาหลักสูตร ขั้นการสร้างสรรค์ประสบการณ์ ขั้นการสะท้อนข้อมูลจากการพัฒนาหลักสูตรและขั้นการนำหลักสูตรไปใช้ในชั้นเรียน ขั้นตอนตามรูปแบบ ได้แก่ ขั้นสงบนิ่งอยู่กับตัวเอง ขั้นการให้ความรู้ ขั้นเรียนรู้ประสบการณ์จากกิจกรรม ขั้นสะท้อนความคิดจากการจัดกิจกรรม โดยมีการขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละขั้น คือ การสร้างความตระหนักรู้ในตน เสริมสร้างประสบการณ์ ใ้คร้ตรวจตรวจสอบการเปลี่ยนแปลง รวมถึงงานวิจัยของ สุรสิทธิ์ นาคสัมฤทธิ์ (2555, หน้า 3-4) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรเสริม เพื่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมโดยใช้วิธีการลูกเสือ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรมี 4 ขั้นตอน คือ การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตรเสริม การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริม การปรับปรุงหลักสูตรเสริม ใช้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปีการศึกษา 2556 จำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน 50 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน 50 คน พบว่า หลักสูตรเสริมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมโดยใช้วิธีการลูกเสือ สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเสริม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม แผนการดำเนินกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล หลักสูตรเสริมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดทุกองค์ประกอบ นักศึกษากลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักศึกษากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม และงานวิจัยของ วัลลยา ธรรมอภิบาล (2555, หน้า 1-2) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี

โดยดำเนินการพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน สร้างหลักสูตรทดลองใช้หลักสูตร ประเมินผล พบว่าระดับจิตสาธารณะของนิสิตกลุ่มเป้าหมายก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นหลักสูตรเสริมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจึงมีความเหมาะสมตามที่ตั้งไว้

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริม

2.1 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนก่อนและหลังเรียน

ตามหลักสูตรเสริมพบว่านักเรียนมีคะแนนคุณธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะ และความสามัคคี หลังเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นมีการวิเคราะห์หลักการแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการทำให้ได้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ประกอบกระบวนการพัฒนาปัญญา 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความพร้อม ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 4 การฝึกปฏิบัติตน ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามหลักการของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ว่าให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การเรียนรู้ที่จะสัมผัสชีวิตของตนเองและผู้อื่น การเรียนรู้และการฝึกฝนตน ฝึกสังเกตธรรมชาติของจิต และร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลาย (ศุภชัยจิตตปัญญาศึกษา, 2551, หน้า 27) และการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดโยนิโสมนสิการที่ว่า การจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจให้ศิษย์เกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้ ได้ฝึกฝนวิถีคิดโดยแยกกายและนำการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริงจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุนทร อมรรวิวัฒน์, 2533, หน้า 161) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรุทธ์ วัฒนโภาส (2553, หน้า 228-237) ที่ได้ศึกษาผลกลุ่มจิตวิทยาการปรึกษาแนวโยนิโสมนสิการพบว่าหลังการทดลองนักศึกษาที่เข้ากลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะมีคะแนนพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการทดลองและระยะติดตามผล 4 สัปดาห์นักศึกษาที่เข้ากลุ่มทดลองมีความคงทนของคะแนนพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า หลังการเข้ากลุ่มจิตวิทยาการปรึกษาแนวโยนิโสมนสิการ นักศึกษาเกิดการรู้คิดจากสัมพันธภาพที่ขยายความเข้าใจโลกและชีวิตตามจริงและ

มีพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะเพิ่มขึ้นในทุกด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล การเคารพหน้าที่และข้อปฏิบัติทางสังคม และการอุทิศตนทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยผู้นำกลุ่มเป็นปัจจัยเริ่มต้นนำไปสู่การเพิ่มพูนพฤติกรรมจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาที่เข้ากลุ่ม และงานวิจัยของพระมหาสาณันต์ ผงพิลา (2554, หน้า 142-150) ที่ได้ศึกษาผลการสอนเรื่องชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ และแบบปกติที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและศึกษาดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จริยธรรมสิ่งแวดล้อม และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน ผลการทดลองพบว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ มีประสิทธิภาพ เท่ากับ $88.81/86.25$ และมีดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.6753 นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จริยธรรมสิ่งแวดล้อมโดยรวม และเป็นรายด้าน และการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยรวมและเป็นรายด้าน เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$ นักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยใช้รูปแบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จริยธรรมสิ่งแวดล้อม โดยรวมและเป็นรายด้าน และการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยรวมและเป็นรายด้าน เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$ และนักเรียนกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จริยธรรมสิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านการสร้างจิตสำนึกกตัญญูกตเวทิต่อสิ่งแวดล้อม ด้านการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ด้านความเกรงกลัวต่อผลกระทบของการทำลายสิ่งแวดล้อม และด้านด้านพันธะต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นรายด้าน 3 ด้าน คือ ด้านการสรุปอ้างอิง ด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น และด้านการตีความมากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.01$ รวมถึงงานวิจัยของ เสน่ห์ เสาวพันธ์ (2554, หน้า 113-124) ที่ได้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโรงเรียนปทุมรัตน์พิทยาคม พบว่ากระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมี 3 ขั้นตอน คือ การเตรียมการเพื่อนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาและการถอดบทเรียนเพื่อประเมินผลคุณภาพผู้เรียน

จากการพัฒนาตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา และพบว่า การพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาโดยผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง ได้แก่ การปลูกต้นไม้ การศึกษาสวนเศรษฐกิจพอเพียง การทอผ้าไหม การประกอบอาหาร กิจกรรมจิตอาสา การเล่าความดี การทอดกฐิน การเข้าค่ายอาสาทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นมีมุมมองชีวิตที่เป็นสัมมาทิฐิ ตลอดจนงานวิจัยของ สุกัญญา มะลิวัลย์ (2555, หน้า 1-2) ที่ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาต่อทักษะชีวิต นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยเปรียบเทียบผลก่อนและหลังทดลอง ของกลุ่มทดลอง และของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะชีวิตสูงขึ้น และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิรติวิทย์ สุวรรณธรรมมา (2556, หน้า 1-2) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจิตสาธารณะตามแนวคิดจิตตปัญญาและทฤษฎีปัญญาสังคม สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ดำเนินการ 4 ระยะ คือ ศึกษาบริบทการจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะ พัฒนารูปแบบ ศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบ และขยายผลการใช้รูปแบบ พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนจิตสาธารณะตามแนวคิดจิตตปัญญาและทฤษฎีปัญญาสังคมมีกระบวนการเรียนการสอน 6 ขั้นตอน คือ ทำสมาธิแผ่เมตตาจิต พิธีจตุรแบบจิตสาธารณะ พิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ มุ่งสู่การปฏิบัติ ประเมินการปฏิบัติของตน สะท้อนผลการปฏิบัติ ผลการใช้รูปแบบนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตสาธารณะหลังเรียน 2 สัปดาห์ และ 4 สัปดาห์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่านักเรียนมีความคงทนในพฤติกรรมจิตสาธารณะ การขยายผลนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้นหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาคุณธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะและความสามัคคีของนักเรียนได้

2.2 ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมของนักเรียนเทียบกับเกณฑ์

หลังการเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคนาชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ นักเรียนมีคุณธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะ และความสามัคคี สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีการวิเคราะห์หลักการแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการทำให้ได้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ประกอบกระบวนการพัฒนาปัญญา

5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความพร้อม ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 4 การฝึกปฏิบัติตน ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริประภา พุทธิกุล (2554, หน้า 72-83) ที่ได้พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดตบัณญาศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา พบว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดตบัณญาศึกษามีโครงสร้าง ดังนี้ ปรึชญาพื้นฐาน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์และ กระบวนการทัศน์องค์รวม หลักการพื้นฐาน ได้แก่ การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การบูรณาการการเชื่อมโยงการเรียนรู้ การส่งเสริมบรรยากาศแห่งกัลยาณมิตร และความมีอิสระผ่อนคลาย การสร้างความหมายของการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ด้วยตนเอง และการส่งเสริมแบบแผนกิจกรรมที่มีจังหวะสม่ำเสมอ วัตถุประสงค์คือ เพื่อให้ นิสิตพัฒนาการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เงื่อนไขของ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรม ประกอบด้วย การปฏิบัติผ่านความสงบนิ่ง การปฏิบัติผ่านการเคลื่อนไหว การปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ การปฏิบัติ แบบนักกิจกรรม การปฏิบัติผ่านพิธีกรรมตามประเพณี และการปฏิบัติผ่านความสัมพันธ์ เนื้อหา ประกอบด้วย เนื้อหาตามรายวิชาและทักษะตามแนวคิดตบัณญาศึกษา ขั้นตอน การจัดกิจกรรม ได้แก่ การเตรียมพร้อมกายใจ การรับประสบการณ์ใหม่และการใคร่ครวญ การเรียนรู้ แนวทางการประเมินผล ได้แก่ การประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ของกระบวนการจัดการเรียนรู้ แนวทางการนำไปใช้และบทสรุป ผลการเรียนรู้หลังเข้าร่วม กระบวนการจัดการเรียนรู้พบว่าผลการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานมี 2 ประการ ได้แก่ การเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง พบว่า นิสิตได้เรียนรู้การมีสติกับปัจจุบัน ขณะมีความเข้าใจตนเอง ยอมรับความเป็นจริงตามธรรมชาติได้เรียนรู้วิธีการที่หลากหลาย ในการพัฒนาตนเองมีปัญญาในการน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญและพัฒนาการรับรู้รับฟัง อย่างลึกซึ้ง และการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานต่อจิตสำนึกส่วนรวม พบว่า นิสิต เกิดการพัฒนาด้านความเข้าใจ ความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์มีการเปลี่ยนวิถีคิด มุมมองและสัมพันธภาพต่อผู้อื่นในทางที่สร้างสรรค์ การมีชุมชนกัลยาณมิตรที่ช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนพื้นฐานของขอบข่ายรายวิชาและนิสิตมีค้ำร้อยละของคะแนน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ทุกคน และงานวิจัยของ นัฏฐกานต์ เหลาแก้ว (2555, หน้า 1-2) ที่ได้ศึกษาผลของการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยประยุกต์การสอนแบบสร้าง

ศรัทธาและโยนิโสมนสิการที่มีต่อความรับผิดชอบและความสามารถในการคิดแก้ปัญหา คณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้ โดยประยุกต์การสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการมีค่าดัชนีประสิทธิผล ด้านความรับผิดชอบที่ระดับ .56 และด้านความสามารถในการคิดแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ ที่ระดับ .65 นักเรียนมีความรับผิดชอบ และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาทาง คณิตศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริรัตน์ จำปีเรือง (2555, หน้า 2-3) ที่ได้พัฒนาหลักสูตร เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกระบวนการสุนทรียสนทนา สำหรับนักศึกษา พยาบาล โดยใช้กระบวนการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ศึกษาแนวคิดการจัดกิจกรรมสุนทรียสนทนา สร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ทดลองใช้หลักสูตร ประเมินหลักสูตร พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการตระหนักรู้ในตน การเคารพคุณค่า ความเป็นมนุษย์ และการพยาบาลแบบองค์รวมหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การพยาบาลแบบองค์รวมสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 การประเมินหลักสูตร พบว่าปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตของหลักสูตร มีความเหมาะสมมาก และงานวิจัยของ นำพงศ์ สุขสบาย (2556, หน้า 1-2) ที่ได้พัฒนา คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคมอาเซียน ด้วยกิจกรรม การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ใช้รูปแบบ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ 3 วงจร หลังจากการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเสร็จจึงน กลงในแต่ละวงจรปฏิบัติการได้ทำการทดสอบย่อยเพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน พบว่านักเรียนมีพัฒนาการด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของประชาคม อาเซียน ร้อยละ 78.40 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 82.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนร้อยละ 79.28 ของคะแนนเต็ม ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 78.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และงานวิจัยของ วิจิตรพรรณ ลาภะ (2557, หน้า 2-3) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้าง จิตสาธารณะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร โดยศึกษาเอกสาร/งานวิจัย และแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรและสอบถามจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 533 คน

2) การสร้างและประเมินคุณภาพหลักสูตร โดยนำข้อมูลพื้นฐานมาเป็นแนวทางในจัดทำร่างหลักสูตร และประเมินคุณภาพหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญเมื่อได้เอกสารหลักสูตรแล้วจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และแบบวัดจิตสาธารณะสำหรับนักเรียน หลังจากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพ

3) การศึกษาผลการใช้หลักสูตร โดยนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 21 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1/2556 โรงเรียนเทศบาล 2 วัดชัยมงคล สังกัดสำนักงานเทศบาลเมืองบางมุลนาก จังหวัดพิจิตร โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนและวัดผลประเมินผลโดยใช้แบบวัดจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีพฤติกรรมด้านจิตสาธารณะอยู่ มีปัญหาการเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนด้านปัจจัยด้านกระบวนการและด้านผลผลิตอยู่ในระดับมาก และเนื้อหาสาระในการเสริมสร้างจิตสาธารณะมีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับมาก 2) หลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีองค์ประกอบที่มีคุณภาพระดับมาก 3) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้หลักสูตร มีคะแนนจากการทำแบบวัดจิตสาธารณะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีนักเรียนที่ได้คะแนนจากการทำแบบวัดหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 95.24 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ร้อยละ 75 ของนักเรียนทั้งหมด ดังนั้นหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาคุณธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะและความสามัคคีของนักเรียนได้

2.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริม นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเน้นการเสริมสร้างคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาการคิด ผ่านการจัดประสบการณ์ที่ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงหรือคล้ายจริงและเชื่อมโยงสิ่งที่ได้ปฏิบัติกับชีวิตประจำวัน ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาค มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพงศ์ สุขมาตย์ (2553, หน้า 148-154) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้าง

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนประกอบด้วยความรู้ในตนเอง ความเมตตากรุณา และจิตสาธารณะ ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยองค์ประกอบ คือ หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐาน จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้และแนวการวัดและประเมินผล ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างความพร้อม การเสริมสร้างคุณลักษณะการคิด การเชื่อมโยง พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ คุณลักษณะความรู้ในตนเอง ความเมตตา กรุณา และจิตสาธารณะ เปลี่ยนแปลงไปหลังการทดลองสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับ มากที่สุด และงานวิจัยของ พระเสถียร นานอก (2556, หน้า 1-2) ที่ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อการคิดวิจารณ์ญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 พบว่า นักเรียนมีความคิดวิจารณ์ญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรเสริมไปใช้

- 1.1 ก่อนที่ครูผู้สอนจะนำหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุศ ประชาคมอาเซียน ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้กับนักเรียน ควรศึกษาเอกสารหลักสูตร ทั้งหมดอย่างละเอียดเพื่อให้เกิดความเข้าใจจนทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากที่สุด
- 1.2 ก่อนนำหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุศประชาคมอาเซียน ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้กับนักเรียน ครูควรจัดเตรียมเอกสาร ใบกิจกรรม เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้พร้อมล่วงหน้า

1.3 การนำหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียน ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนโดยเน้นการเสริมสร้างคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาการคิด ผ่านการจัดประสบการณ์ที่ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง หรือคล้ายจริงและเชื่อมโยงสิ่งที่ได้ปฏิบัติกับชีวิตประจำวัน ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาค มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลการปฏิบัติ

1.4 ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียน ด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความมีจิตสาธารณะ และความสามัคคี ด้วยกระบวนการพัฒนาปัญญา 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความพร้อม ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ขั้นตอนที่ 3 การสร้างแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 4 การฝึกปฏิบัติตน และขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผลการปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียน ให้สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา รวมถึงนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ

2.2 ควรมีการศึกษาความต่อเนื่องของการเสริมสร้างคุณธรรมของนักเรียน โดยใช้ระยะเวลาที่นานขึ้นและมีการเก็บข้อมูลอนุกรมเวลา (Time series) เพื่อทราบถึงพัฒนาการ

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านคุณธรรมของนักเรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ

2.4 ควรศึกษาผลที่เกิดจากการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในยุคประชาคมอาเซียนโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและโยนิโสมนสิการ ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และด้านการคิด